

Rodným krajem č. 21

Obsah

Autor	Název článku	Strana
František Černý	Půjdou s námi do příštího století	2
Karla Dusilová Josef Štěpař	Červený Kostelec před sto lety	5
Oldřich Šafář	Jak se získávaly peníze na Jiráskovu chatu	8
Helena Sobková	Útěk princezny Johany	9
Alexandr Skalický st.	Specifika vesnických sídel v našem regionu	12
Adolf Gréc	Unikátní památka ve Rtyni v Podkrkonoší	14
Václav Novák	Utajený most	15
Milan Žďárský	Rodová galerie Piccolominiů na zámku v Náchodě	16
Jan Harvilko	Katolická modlitební knížka	18
Václav Böhm	Husův pomník v Novém Městě nad Metují (1)	19
	Vzpomínky Martina Růžka na Červený Kostelec (2)	21
Josef Rodr	Sacher je Sacher, ale Habr je Habr	23
Štěpán Nosek	Vladimír Holan na Červené Hoře	24
Ivan Češka	Rod Bartoňů z Dobenína (4)	26
Zdeněk Jirásek	Kraj blízký mému srdci	28
František Drahoňovský	Vzpomínka z dětství, Chvála podzimu	29
Václav Jirásek	Hornické prapory ve rtyňském muzeu	31
Oldřich Nermuť	Pohlednice Lubomíra Imlaufa	33

Jiří Vaněk	Suchopár	34
Hana Vavřínová	Dětský folklorní soubor Barunka z České Skalice	35
Anna Rusová	Červenokostelecké lidové umění na Pražském hradě	36
Jana Potočková	NONA - Novoměstská naděje	37
Otto Kudelka	Rozmach turistiky na Náchodsku v letech 1919 - 1926	38
	Zájem o vlastivědnou soutěž potěšil	40
Jana Hartmanová	Také zvláštní školy mají mladé talenty	41
Zdena Příbylová	Knihovny na konci tisíciletí	42
Aleš Fetters	Nová čapkovská literatura	44
Marcela Machová	Minisjezdy dětských čtenářů a čtenářských kroužků náchodského okresu	46
Jaroslav Cita	Zapomínáme na pohádky	47
Karel Cejnar	Boušínská lávka opět slouží veřejnosti	48
František Drahoňovský	Festival krásy a přátelství	49
Hana Nejedlá	Děti uctily památku Aloise Jiráska	50
	Cena Karla Čapka	50
Aleš Fetters	Regionální literatura	51
	Odkazy Karla Šafáře	52
	Redakční okénko	52
Jiří Samek	František Zeman	53
Marie Šulcová	p. František Wonka	54
	Ivan Pinkava - fotograf	56

Půjdou s námi do příštího století

František Černý

V prazvláštním roce rychle se už uzavírajícím připomněl kalendář některá výročí, která nepřicházejí lhostejně jen lid na Náchodsku, ale i v celé naší zemi. Bylo tomu už sto osmdesát let, co se ve Vídni narodila Božena Němcová, a sto deset let, co se v Malých Svatoňovicích narodil Karel Čapek. Také jsme si připomněli, že uplynulo již osmdesát let od smrti Aloise Jiráska a pětapadesát od tragické smrti Josefa Čapka.

Mnoho řečí se při těchto výročích ani na Náchodsku nevedlo, a proč by také, když zájem o ně, i odborný, nepomíjí, a hlavně když se tito umělci, tak těsně spjatí s touto částí Čech, s jakousi samozřejmostí stále připomínají sami. Ač se všichni narodili ve století, které už za nemnoho dní budeme označovat za předminulé, tedy za věk, který zejména mladší lidé budou mít již za víc než dávný, jsou stále živí. Babička Boženy Němcové byla v nedávné anketě dokonce označena za nejoblíbenější českou knihou ve 20. století a s Karlem Čapkem, tyto roky hlavně s jeho publicistikou, setkáváme se mnohdy i několikrát denně v tisku, rozhlase i v televizi.

To, že tito mimořádní lidé jsou spjatí právě s naším krajem, je něco, co spoluvytváří jeho osobitost. Nelze totiž žít v této oblasti a nevzpomenout si alespoň někdy, není-li člověk zrovna analfabet, na Babičku Boženy Němcové, na některé své setkání s Jiráskem, na pohádky Čapkovy, na to či ono plátno či kresbu Josefa Čapka, v nichž se náš kraj zvláště zřetelně připomněl. Mnozí z nás alespoň chvílemi – a vlastně jaksí bezděčně – vidí tuto část naší země i jejich očima, protože si je prostě od ní nelze odmyslet. Není snad také ani možné se zde čas od času nesetkat i s postavami jejich děl, i když jsme je poznali leckdy už kdysi v mladých letech, třeba s dětmi Proškových, s Viktorkou, Skalákem, Marylou, Justýnkou, s Regnerem-Havlovickým či s kouzelníkem Magiášem z Brend.

Tito umělci jsou také jedním z mocných magnetů, který mnoho lidí z různých koutů Čech a Moravy a výjimečně i ze zahraničí na Náchodsko již po generace přitahují. Nejvyhledávanější jsou Ratibořice, již svým kouzlem pro svět dětí, které leckdo touží vidět alespoň jednou za život, a kdekdo také tuto touhou dříve nebo později i uspokojí, a rodný dům Jiráskův v Hronově, i když to popírači právě tohoto spisovatele asi moc rádi nevidí. Avšak poutním místem našeho kraje se staly v druhé polovině 20. století i Malé Svatoňovice a pro mnohé i Úpice, která, přesně vzato, o Čapcích říká nejvíce, protože ta je v mládí silně spoluvytvářela. Noví a noví čtenáři vyhledávají i místa, která znají z prací těchto umělců, jdou jaksí po jejich stopách, například, řekněme, na Boušín.

To, že Němcová, Jirásek a Čapkové v tomto kraji žili, že se do něho ve svých dílech vraceli, že spoluvytvářejí jeho duchovní atmosféru, naplňuje nás radostí. A snad leckoho vybízejí i k tomu, aby také, podle svých sil, udělal něco dobrého, snad někdy i výjimečného, aby nezůstal až příliš v jejich stínu. Mnozí v tomto regionu z úcty a lásky k nim se i snaží uchovávat stopy po nich pro sebe i pro příští generace. Největší zápas, ne bohužel vždy úspěšný, se už po desítky let vede o Babiččino údolí, ale nejde či nemělo by jít pouze o ně, jde o přírodu krásného podhorského kraje, i o cenná díla, která do ní za generace byla vsazena.

Představme si na chvíli, co vše by Náchodsku chybělo, kdyby jich nebylo. Bylo by jistě půvabnou mírnou zemí kopců, lesů, údolí a skal na staré zemské hranici, ale něco velkého a podmanivého by v jeho tváři nebylo. Jsou to umělci, jejichž význam už dávno nelze měřit pouze kritérii literatury a v případě Josefa Čapka i výtvarného umění, protože jsou něčím daleko významnějším, co slovem snad ani nepostihneme. Ale: je vlastně třeba chtít to postihnout? Krásné je přece to, že jejich stopy mnoha lidem stále něco říkají, že jejich dílo každému, kdo se s ním setká, něco jiného dává, protože je úrodným mořem, které nikdy nelze vylovit.

"Ano, mnoho se změnilo, ale lidé zůstali stejní; jenomže teď víme líp, kdo je kdo. Kdo je slušný, byl slušný vždycky; kdo byl věrný, je věrný i teď. Kdo se točí s větrem, točil se s větrem i dřív. Kdo myslí, že teď přišla jeho chvíle, myslel vždycky jen na sebe. Nikdo se nestává přeběhlíkem, kdo jím nebyl vždycky; kdo mění víru, neměl žádnou; člověka nepředěláš, jenom se ti vybarví. Národ nepředěláš, leda že bys měl na to staletí; jenom dav můžeš vést dnes tak a zítra tak. Kdo nenávidí, měl v sobě tu nenávisť vždycky, kde by se v něm tak najednou vzala! Kdo sloužil, bude sloužit dál; kdo chtěl dobré, bude zase chtít dobré. Ani vůle se nemění. Nedívej se do tváře, která se změnila; nikdo se nestane krásnější tím, že změnil tvář.

Tvrdá zkouška je i tvrdé poznání. Budoucí foliant našich dějin o této době bude mít jeden podtitul: Kdo byl kdo. I dobrá paměť patří k těm stálým věcem, jichž je a bude třeba.

Mnoho se změnilo, a ještě víc je toho, co přešlo ve stav nepokojného hemžení; i musíš hledat očima něco, co trvá a je stálé. Chválabohu, chválabohu, už nevyhlížíš marně. Najdeš to v lidech, samozřejmě, neporušené a trpělivé; najdeš to v lidech, písmácké a věřící jako po Bílé hoře; najdeš to v lidech jako tiché sbírání sil. Pocítíš tiché a stálé dějství vedle toho dějství nejhalasnějšího; to tiché a nejtišší jsou ty pravé dějiny, neboť bez stálosti není dějin, hemžení a převracení nejsou dějiny. Nic pravého není bez stálosti; řekne-li vám někdo: věřte, říká vám tím: buďte stálí a co nejstálejší!"

Karel Čapek
Lidové noviny, 4. prosince 1938

Červený Kostelec před sto lety

Karla Dusilová – Josef Štěpař

V čísle 19/1999 Rodným krajem jsme slíbili čtenářům starých červenokosteleckých pamětihodností uveřejnění místopisu učitele Bohumila Dudka při příležitosti propagace místa Krajincké výstavy v roce 1899. Dokonce jsme se rozhodli za účelem věrohodnosti a zachování místního koloritu uveřejnit hlavní pasáže tohoto článku ve svérázném jazykovém podání pana učitele. Některá zastavení tohoto místopisu jsou označena pořadovými čísly 1 až 9.

Fotografie č. 4. Vila kanovníka Antonína Zimy, v roce 1901 byla dětskou ozdravovnou. Nyní majetek Farní charity - víceúčelové charitní zařízení (Archiv Muzejního kroužku v Červeném Kostelci)

...Kdo vyjede z mateře Českých měst Prahy, rakouskou severozápadní drahou a dá se unášeti vlakem na severovýchod ku Hradci

Králové a Josefov, a dále jiho-severoněmeckou spojovací drahou směrem ke Trutnovu, bude moci po pětihodinné jízdě vystoupiti z vlaku a ocitne se na nádraží červenokosteleckém. Pěšky za 15 minut na to jest ve městě, které ve dnech mezi 30. červencem až 30. srpnem t.r. bude míti svou krajinckou výstavu. Před příjezdem ke Kostelci od jihu, bílé jeho stěny a červené střechy jakoby vítaly nás nejdříve.

Před kostelem rozkládá se nepřilíš veliké náměstí se svahem na jih. Po levé straně řada domů, z nichž nejvyšší, dvoupatrový, jest opatřen nápisem "Škola". (1a) Budova to pětitřídní obecné školy s paralelkou a trojtřídní měšťanské školy. V ní vyučují se také učenníci v pokračovací průmyslové škole. O trochu dále v ulici Komenského uvidíme ještě ladnou budovu obecné šestitřídní dívčí školy, která snad již letošním rokem povýšena bude na školu měšťanskou.

Za námahu stojí povystoupiti odtud asi tak 300 kroků na Chrby (547 m nad mořem) a zvláště za jasné oblohy porozhlédnouti se vůkol. Obrysy zámku Náhodského, bílá rozhledna na Dobrošově a jak lid říká "hory Kačenčiny" vidíš na obzoru. Dále na východ pohraničný mohutný "Bor" a za ním Kladská "Hejšovina". Na severu "Bohdašín" s uhelnými jamami Mirošovské společnosti, pak Žaltman, všecek lesem porostlý až na severozápad majestátný hřeben Krkonošův a Sněžky. Sejděme zpátky do náměstí. Pod chlapeckou školou na náměstí jest "Radnice" (1b), ve které i úřadovna městské "Spořitelny", ústavu mladého, jenž bezpečně spěje za krásným svým cílem. Dole na pravo viděti jest hotel "U modré hvězdy" (2), jenž náleží panu Vilému Kejzlarovi, v němž nachází se "Občanská záložna", z nepatrných začátků vyšvihla se na zdejší poměry k výši zajisté pozoruhodné, ovládajíc kapitál tříčtvrtimilionový.

Odtud ulici pod kostelem ocitneme se na předměstí svatojakubském. Za úpravným domkem, jenž má vzezření menší villy a náleží nynějšímu panu starostovi Theodoru Kejzlarovi, zastavíme se brzy před skutečně krásnou villou pana Jana Dobeše, c.k. okresního školního dozorce, se zahradou, jakou daleko jest pohledati. (3) Pak ještě viděti jest mohutnou villu Zimovskou, již stavěti dal někdejší kanovník královéhradecký, veledůstojný pan Antonín Zima. (4) Zvábila-li by kraťoučká

procházka do vedlejšího lesíka "Občiny", není čeho litovati. Zde Kostelecké spolky jako ve přirozeném parku odbývají skorem všechny své slavnosti a výlety. Před rokem vyrostla tu na lučinách s lesem sousedící továrna pana Adolfa Kejzlara.

Prošedše úzkou uličkou, brzy ocitneme se opět na široké třídě – sokolské. (5) Rozumějme, že na levé straně v zahradě u hostince pana Pavla Nováka má červenokostelecký "Sokol" zatímný svůj útulek ve cvičárně, odkud obyčejně všechny slavnostní průvody se pořádají. (6) Neboť ulice sokolská je dlouhá, několika pěknými domy po obou stranách vroubená, zvláště hostinec "Centrální", nájemce Hynka Hanuše, kde se Čtenářská beseda nachází, svou povýšeností pozornost budí. A odtud ještě pořád asi tolik kroků do náměstí, odkud jsme vyšli.

Ted' po levé ruce nad radnicí snad všimneme si hotelu "U zlatého klíče", jenž náleží panu Josefu Hladíkovi (1c). A nás to táhne znovu ke kostelu. Po levé ruce pošta. (7) Tam z těch okének nahoře před časy vyhlédala, tam utěšené, rázovité povídky v duši snula a pak na papír přenášela nesmrtelná naše Božena Němcová. Co tklivých epizod odpozorovala tu básnická duše její, prvé než vznikly "Chudí lidé", to prostinké, na věky jímavé čtení o životě v Kostelci, jak tu býval před 50 až 80 léty! Naproti poště stojí fara. Pak brzy zastavíme se před domem ve slohu starořeckém vytýčeném. Byl to majetek rovněž duše snivé, rodáka červenokosteleckého, malíře Gustava Vacka. Naproti kolem hotelu páně Kosinkova "U koníčka" (8) pustiti se možno ulicí "ke Strakovu" a k Náchodu.

Než držíme se dosavadního směru a spatříme továrnu Abelelesovu, ted' závod akciové společnosti. Pracuje v ní mnoho set lidí za stavy mechanickými a zboží tu vyrobené určeno jest většinou pro vývoz. O několik kroků dále na levo stojí veliká budova, hotel "U města Prahy" (9) v němž přes 35 roků hraje se po ochotnicku divadlo. Pak nová řada domů v pravo i v levo, až řeknou nám, že jsme "u mandle" (valníku Jana Lelka, závod na mandlování zboží tkalcovského) a na konci dolního Červeného Kostelce.

Nuže, jaké as odnášíme si dojmy? Že jsme v městečku zcela slušném, ba přívětivém. A s úsudkem takovým se obyčejně netajívá nikdo, jenž delší neb i jen kratší dobu se zde pozdržel. V Červeném Kostelci jistá nápadná svobodomyšlnost se vypěstovala. Odkud se asi vzala? Na kloub té věci přijde každý brzy. Mnoho cestujících sem přijíždí a mnoho domácích do ciziny odtud odjíždí. Proč? Hlavně za obchodem. Prosím, nevšimnu-li jste si, že skorem ob číslo vždy firma: N.N. výroba lněného a bavlněného zboží? Na mnohých takových tabulích i odznaky získaných medailí se nacházejí. Jsme v sídle českého průmyslu textilního.

Od prvního továrního komínu, jež spatřili jsme jdouce od nádraží a jenž náleží závodu pana Antonína Justa (1a) až tam k mandli, napočítali bychom jistě 60–70 textilních průmyslníků. A tomu jest tak rozuměti. Každý ten majitel firmy jest jistou měrou také továrníkem. Nemá sice "sálů s mašinami", v chaloupkách roztroušených na svazích hor Podkrkonošských, pracuje mnoho pilných rukou ustaralých i mladých českých tkalců na stavy dřevěné ručně. Jednou, dvakrát za týden přijdou tkalci do města odvádět, obchodník zaplatí a dá novou přízi. A právě slovo obchodník. Nutká, vybízí, přímo nařizuje mu: ted' starej se všemožně o odbyt! A proto do světa!...

Poznámka

Místopis Červeného Kostelce vznikl před sto lety. Je pochopitelné, že časový odstup vyžaduje vysvětlivky.

Trasa místopisu Červeného Kostelce vede ze železniční stanice ve Lhotě za Červeným Kostelcem cestou (později ulicí) "přes kopec", místním vyjádřením "přes Justův kopec" na náměstí v Červeném Kostelci. Ulice byla nazývána Nádražní, až do doby první republiky, potom se pyšnila názvem Rašínova. Pro zajímavost uvádíme, že druhá cesta či ulice do Lhoty, v té době nebyla. Kaprova ulice, směřující ke Lhotě měla v cestě velkou překážku Velký rybník (Rybničnou či Rybčinu). Z náměstí vedla pochůzka trasy Jakubskou (či Svatojakubskou) ulicí, dnešního názvu ulice Manželů Burdychových, až k obecnímu lesíku Občina. Za lesní studánkou šla trasa pochůzky lesní stezkou jižním směrem až na plochu vysušeného Velkého rybníka, již porostlou travou, nazvanou "Na Bahnách". Zde továrník Adolf Kejzlar vybudoval za značných obtíží (neúnosná půda) novou barevnu a bělidlo. Odtud šla trasa v podobě polní cesty mezi plaňkovými ploty několika chalup na západ a vyústila na Pasekách (Sokolské ulici). Tato polní cesta byla později (za první republiky) přebudována v Nerudovu ulici. Paseky (Sokolská ulice) byly v té době již zpevněnou širokou ulicí, převážně i s chodníky. Touto ulicí šla trasa pochůzky městem opět na náměstí a odtud směrem na východ Farní ulicí (dnes ulicí Boženy Němcové) až k rozcestí Náchod – Hronov. Odtud šla trasa vlevo Horní ulicí, v té době Divadelní ulicí, až k Lelkovu mandlu. Horní ulice nesla od doby první republiky název Jiráskova ulice. U Lelkova mandlu trasa končí a účastník pochůzky se vrací opět na náměstí. Cesta z náměstí, přes "Justův kopec" na nádraží ve Lhotě zavdala učiteli Bohumilu Dudkovi pohledem na tovární komín továrny A. Justa, myšlenku o šťastné budoucnosti místního domácího a továrního průmyslu.

Autentické dobové fotografie pocházejí od kosteleckých fotografů – především Josefa Turka, dále Josefa Havlíčka i Josefa Pitřince. Originály jsou na skleněných fotodeskách.

Použitá literatura

Katalog Krajské výstavy v Červeném Kostelci v r. 1899. Hradec Králové. Výkonný výbor výstavy 1899, tiskem firmy Bratří Peřinové.

Jak se získávaly peníze na Jiráskovu chatu

Oldřich Šafář

Jiráskova chata na Dobrošově je bezesporně jednou z pozoruhodných dominant našeho kraje. Dílo slovenského architekta Dušana Jurkoviče, který dovedl zcela neopakovatelným způsobem těžít z lidové architektury i secese, je krásná stavba, která v současné době není ve vyhovujícím stavu a před Klubem českých turistů v Náchodě leží velký úkol provést její rekonstrukci tak, aby mohla opět sloužit svému úkolu. Klíčovou otázkou tu je získání peněz potřebných na náročnou opravu. Zdá se, že nedostatek peněz pronásledoval stavbu po celou dobu její existence, a připomeňme si proto situaci v době, kdy byla budována.

Dušan Jurkovič zpracoval projekt chaty už v roce 1912, když dokončoval stavbu turistické útulny v Pekle. Pro okamžitý nedostatek finančních prostředků a následné vypuknutí první světové války však nemohlo být ke stavbě přikročeno. Stará dobrošovská rozhledna z roku 1895 musela sloužit dál, třebaže byla zcela nevyhovující. Na stavbu nové chaty se ale nezapomínalo a už během války bylo rozhodnuto, že ponese jména Aloise Jirásky. Alois Jirásek, rodák ze sousedního Hronova, který svým neohroženým vystoupením v Národním divadle, kde přečetl Manifest spisovatelů se stal v té době miláčkem českého lidu. Ještě po létech se mezi náchodskými turisty objevil malicherný spor o to, kdo byl původcem myšlenky pojmenovat chatu jménem Jiráskovým. Tu zásluhu si osobovali dva čelní představitelé výboru KČST, Alois Bureš a J. Rejchrt.

Válka skončila a hned v roce 1919 vydali náchodští turisté výzvu k veřejnosti, aby skládala dary na stavbu nové chaty. Začátkem roku 1920 byly dokonce dány do prodeje "lístky" ve prospěch stavby chaty. Ze zápisu nevíme přesně o jaké "lístky" se jednalo, ale domníváme se, že to byly pohlednice reprodukcí Jurkovičův návrh, které byly prodávány se zvláštním příplatkem ve prospěch stavby chaty. Ze sbírek pohlednic známe takové pohledy s nominálem 3 a 5 Kč a jejich častý výskyt svědčí o tom, že záměr turistů získat tímto způsobem nějaké peníze, nebyl marný. Každá taková pohlednice, jejíž obrázek přinášíme, byla vlastně obětinou ve prospěch vybudování nové chaty na Dobrošově. Přes počáteční nadšení se dary scházely jen velmi pomalu a dlouho nebylo jasné, kdy bude se stavbou započato.

Roku 1921, když Alois Jirásek slavil své sedmdesátiny, byly v Náchodě v červenci organizovány velkolepé jiráskovské oslavy. V jejich rámci došlo také k položení základního kamene k nové turistické chatě. Slavnost se konala za velké účasti hostí i obyvatel Náchoda, ale Jirásek se jich pro onemocnění nezúčastnil. Základní kámen byl položen, do základů budoucí chaty byl vložen pamětní list a kameny z různých koutů našeho kraje, i z míst, které byly poznamenány dílem Aloise Jirásky, ale k zahájení stavby nedošlo. Ty nešťastné peníze!

Neúnavnou snahou náchodských turistů byly ale postupně získány značné finanční příspěvky od rodiny Bartoňů, z místních peněžních ústavů, různých spolků i jednotlivců. Závažné byly i hmotné dary spočívající především ve stavebním

materiálu. To všechno sledovali s velikým zájmem místní občané a známé jsou jejich vycházky na Dobrošov, při nichž každý účastník nesl nahoru jednu cihlu ze skládky u náchodského pivovaru.

Teprve po dvou letech, 16. července 1923 byla stavba skutečně zahájena a týden co týden chodily z Náchoda zástupy lidí, aby sledovali jak stavba roste. V průběhu stavby, která byla svěřena místnímu staviteli Kuchařovi, se na stavenišťe několikrát dostavil architekt Jurkovič a kontroloval průběh stavby. Budova byla stavebně dokončena 6. února 1924.

Náchodští přivítali chatu s nadšením a stala se oblíbeným místem nedělních vycházek. Pro klub turistů ale finanční problémy nebyly ukončeny. Bylo třeba provést úpravy terénu kolem chaty a především vybudovat v jejím sousedství obytnou budovu (tzv. dépendanci). Nedostatek finančních prostředků nedovolil také vybavit chatu vnitřním zařízením podle projektu Dušana Jurkoviče, který chtěl, aby interiér byl slohově jednotný s celkem budovy, podobně jak se mu to podařilo při stavbě turistické útulny v Pekle. Tato skutečnost byla, myslím, i příčinou některých neshod mezi projektantem a stavebníkem.

Turisté museli dál hledat možnosti k získání peněz a z té doby pocházejí např. účtenky používané místními obchodníky a restauracemi. Bloky účtenek nechal natisknout klub turistů a obchodníci ke každé tržbě podle předtisku připočítávali 20 haléřů ve prospěch Jiráskovy chaty. Účtenky byly zároveň i propagací, neboť na rubu obsahovaly nutné informace o chatě a na líci výzvu ke členství v Klubu československých turistů. I takovou formou, po haléřích, se hledala možnost, jak udržet provoz nové chaty.

Tak se po korunách a haléřích budovalo dílo, nad jehož téměř troskami dnes stojíme!

Specifika vesnických sídel v našem regionu

Alexandr Skalický st.

*Motiv ze Slatiny nad Úpou
Karel Šafář, kresba tužkou kolem r. 1962*

Dne 1. listopadu 1990 nabyla platnosti vyhláška o prohlášení památkových zón ve vybraných městech a obcích východočeského kraje. Při této příležitosti byla za městské památkové zóny vyhlášena historická jádra měst Broumov, Jaroměř, Náchod a Police nad Metují. Již dříve byly vyhlášeny městské památkové rezervace v Novém Městě nad Metují a pevnostním městě Josefově. S opožděním přichází na řadu úkol prohlásit za památkové zóny některé venkovské obce našeho regionu. Cílem tohoto záměru je snaha uchovat památkový potenciál a charakteristickou podobu výstavby pro příští generace jako odkaz kulturního rozvoje na území našeho státu a regionů. Odpovídá to celosvětovému trendu úsilí o záchranu kulturních a přírodních specifíků po celém světě.

Na území náchodského okresu mají některá venkovská sídla stále zachovaná specifika výstavby, která se udržela přes všechny ztráty ve druhé polovině našeho století. Při posuzování výstavby v našem regionu doporučily komise odborníků památkové péče celkem sedmáct obcí pro vypracování návrhů vesnických památkových zón. V městečku Stárkově byl vypracován návrh na městskou památkovou zónu již v roce 1998. Na Broumovsku je zatím prohlášenou památkovou zónou horní část obce Křinice. Pracuje se již na návrhu pro obce Božanov, Suchý Důl a Machov. V roce 1999 byl vypracován návrh na prohlášení obce Heřmánkovice. Jako vesnické památkové zóny přicházejí dále v úvahu obce Bělý, Borová, Boušín, Brzice, Jetřichov, Pěkov, Rožmitál, Slavný, Slavoňov, Slatina nad Úpou, Hejtmánkovice a Machov společně s Nízkou Srbskou a Machovskou Lhotou. Dále také Skalka, Šonov u Broumova a Verněřovice.

Broumovsko se odlišuje od ostatních částí našeho okresu při posuzování z jakékoliv strany a to proto, že již v minulosti od počátku kolonizace mělo převážně německé obyvatelstvo, relativně uzavřené od konce 18. století v pohraničním výběžku zemí Koruny české. Snad právě proto se zde uchovaly jen pro Broumovsko příznačné stavby lidové architektury. Broumovský klasicistní statek poloviny 19. století je doprovázen stavbami typu zděného slezského domu, komorochlévního s vysokým stupňovitým dřevěným štítem. Zachovala se také výstavba roubených stavení sloužících sociálním skupinám bez větší výměry půdy.

Policko s obcemi přiléhajícími ke státní hranici patřilo v minulosti pod správu benediktinského panství. Obce zde vznikaly kolonizační činností již od počátku 13. století a kolonizace na Policku předcházela německou kolonizaci na Broumovsku. Na Policku i Broumovsku mají dodnes všechny obce zástavbu příznačnou pro obce kolonizačního typu. Výstavba stoupá podél potoka a cesty vzhůru do kopců a lesa. Německé obce na Broumovsku vznikly na německém zákupním, emfyteutickém právu a obce české na Policku vznikly na právu českém.

V obcích na Policku se zachovala výstavba roubených stavení a stodol, které jsou přechodným typem mezi dřevěnými stavbami charakteristickými pro Krkonoše a Orlické hory. Také zde se zachovaly ukázky zděných stavení slezského typu a jednotlivé selské usedlosti charakteristické pro zděnou klasicistní výstavbu z Broumova.

Stárkovsko a Teplicko od počátku kolonizace náleželo panským rodům, a proto k místní charakteristice náleží panské zámky ve Stárkově, Adršpachu, Teplicích nad Metují a osadě Skály. V lidové architektuře byly zde zastoupeny typy příznačné pro Broumovsko a Policko. O počátku kolonizace svědčí také hrady a hrádky v Adršpachu, Skalách a jižněji hrady na břehu Úpy: Rýzmburk, Vízmburk, Červená Hora a tvrze u Zlíče, České Skalice a Turyně u Litoboře. Také hrádek Frymburk u Nového Města nad Metují sloužil ochraně zemské hranice.

Pro obce mezi Náchodem, Novým Hrádkem a Novým Městem nad Metují je charakteristické historické zastavění soustředěné kolem původního centra obce jako volně rozestavěná výstavba jednotlivých usedlostí a chalup. Typickou zástavbou tohoto druhu má horská obec Borová, kde místní zvláštností byly dřevěné stavby ze špalíčků.

V okolí Hoříček převažovaly v minulosti roubené stavby tak, jak je známe z dochovaných památek ve Slatině nad Úpou, Boušíně a Brzicích. Jmenované obce si dobře zachovaly historický charakter zástavby.

Od České Skalice k Jaroměři se v minulosti vyskytoval klasicistní dům ovlivněný regionem Hradecka. Zde, v jižní části našeho regionu, je dnes výstavba v obcích jako celek ovlivněna novějšími nepříznivými vlivy, které pozměnily charakter zastavění a památky lidové architektury zde zůstaly jen ojediněle.

Program na prohlášení vesnických památkových zón je dlouhodobý záměr, kterému musí předcházet podrobné zpracování památkového fondu příslušných obcí v samostatně vypracovaných elaborátech písemného, mapového a obrazového charakteru.

Utajený most

Václav Novák

Pro obdivovatele památek bylo vždy smutné zjištění, když se v turistickém průvodci nebo v legendě k mapě u některých z nich objevila beznadějná informace "neudrzuje se". Barokní poutní kostel v Mařenovicích u České Lípy, nyní celý od základů vyšperkovaný, zachránil od povolené demolice nedostatek peněz. Ono to v předcházejících letech nebylo nadějně ani u mnoha dalších kulturně-historických objektů, které byly udržovány, ale tak nepatrně, že hrozilo jejich zřícení. Dnes se situace změnila a už se tomu ani nedivíme, když třeba v Jedlové v Orlických horách na zcela odepsaném barokním kostele sv. Matouše objeví nová střecha. Co to všechno ale je proti tomu, když se dosud neznámý, tedy dobře utajený památkový objekt, který nemohl být uveden na žádné mapě ani v turistickém průvodci, doslova vykope ze země a nejedná se jen o zapomenutý kříž nebo pohřbenou sochu, ale o velký tříobloukový kamenný most. Tato neuvěřitelná událost se skutečně stala a rozbušila srdce nejednoho ctitele památek a zvláště četných obdivovatelů vojenské pevnosti v Josefově.

Začalo to nevinnou debatou, při které josefovský patriot Pavel Češok tvrdil, že v pevnosti bylo patnáct padacích mostů, a prohlášením, že jeden z nich odkryje. Tenkrát mu snad důvěřoval jen Václav Pleskač, který se s ním odvážil začít kopat. Přidali se k nim další dva nadšenci, Igor Stránský a Vladimír Petrák, a všichni čtyři netušili, co je na dlouhou dobu čeká nesmírné dřiny a bezesných nocí. Někteří jim ze začátku nevěřili, že vůbec něco najdou, a mnozí po prvním úspěchu zapochybovali, že to dokáží někdy dokončit. Autor smělé myšlenky Pavel Češok očekával, že budou zachovány jen hranaté kamenné mostní pilíře. Další kopání ale přineslo senzační zjištění. Objevil se zdvihací most se třemi krásně zachovanými oblouky. Radost neznala mezí, ale nastal problém, jak bez finančního zázemí odstranit obrovské množství zeminy. Památkáři z obavy, že se jen něco rozvrtá a nikdy nedokončí, doporučili vše opět zaházet. Ale tvrdošíjná zaujatost, pracovitost, dřina všech čtyř a zvláště schopnost sehnat sponzory, kteří dali k dispozici zemní stroje a nákladní auta, nakonec zvítězila. Dnes mohou být všichni na svoji dobrovolnou práci o sobotách a nedělích právem hrdí. Pavel Češok, Václav Pleskač, Igor Stránský a Vladimír Petrák, členové Klubu přátel Josefova, a všichni ostatní, kteří se zasloužili o odkrytí krásného, dobře utajeného mostu, zatraktivnili bývalé pevnostní město Josefov a přispěli tím bezesporu k zvýšení cestovního ruchu. Patří jim obdiv a velké poděkování nás všech.

Vzpomínky Martina Růžka na Červený Kostelec (2)

*Moliere, Tartuffe, premiéra 11. září 1965.
Martin Růžek hrál tehdy tuto roli již v Národním divadle.
(Fotoarchiv Pavla Labíka v Červeném Kostelci).
Inscenaci režíroval Míla Labík.*

Ve třinácti letech mladý člověk, aniž si to uvědomuje, žije velmi bohatým a silným citovým životem. Stačí vnímat své okolí daleko bezprostředněji než potom, když dospěje, a tyto pocity a vjemy bývají někdy rozhodující pro jeho celý další život.

Na mě v těchto letech například velmi působila návštěva divadla, Hradec Králové rostl v té době do krásy, do města pravidelně zajížděla vybraná divadelní společnost Wuršerovy skupiny. Protože jsem od malička měl divadlo strašně rád, byla pro mě návštěva divadla nade všechny sporty, zábavy a chlapecké radovánky. Byl jsem v divadle skoro každý den, v sobotu a neděli dokonce dvakrát. A vždy jsem byl první, aby mi

to místo v našem malém a útulném divadélku nikdo neobsadil. Bylo to místo v parteru, kde se obsazování míst řídí heslem kdo dřív přijde, ten dřív mele. A tak ani nevím, kolik her jsem viděl; od našich českých klasických činoher přes nejmodernější současná dramata až k operetám. Vzpomínám si, že jsem viděl, a to patří k mým nejkrásnějším zážitkům, Eduarda Kohouta v roli Oidipa ve slavné Hilarově inscenaci, že jsem poznal mladého Otomara Korbelaře v roli Vronského v Anně Karenině, mohl jsem obdivovat výborný činoherní soubor i v detektivkách, po jejichž zhlédnutí jsem se bál jít doma po schodech. A operety, ty jsem měl muzikálně tak v malíčku, že kdyby dirigentovi během představení přišlo mdlo, mohl jsem ho klidně zaskočít. Vždyť jsem viděl nějaký kus i patnáctkrát. Z toho je zřejmé, že jsem kouzlu divadla propadl až na dno. Byl to pro mě svět plný silných dojmů, svět, který mi prostřednictvím ať už veselých nebo tragických příběhů pomáhal dívat se kolem sebe. Jsem vděčen tomu setkání, protože jsem se později sám přesvědčil, jak setkání s uměním člověka nesmírně obohatí. Lituji ty, kteří k divadlu nenašli dosud cestu. Jsou o hodně ochuzeni. Nemyslete si, že jsem neměl rád sport. Dostal jsem se dokonce do konfliktu s jedním panem profesorem kvůli kopané, ale ne proto, že bych jí holdoval, spíš naopak. Můj třídní na reálce byl totiž činovníkem klubu SK Hradec Králové a já jsem v jednom přátelském zápase za dorost chytal. A špatně. Hráli jsme proti vojákům, ti byli lepší a my jsme pochopitelně prohráli. Pan profesor mě druhý den zavolal k tabuli a povídal mi: "Tak se podívej, že v tý matematice nejsi žádný Einstein, to bych ti odpustil. Ale ty tři góly, cos včera pustil, ty ti neopustím. Máš pumu jako Brno, sedni si!"

A tak jsem se raději stal hercem než brankářem.

Sedmička 25. května 1972

Vracíme se ještě na skok do východních Čech.

Opravdu již jen na skok, v polovině třicátých let jsme se přestěhovali do Prahy a s hradeckým krajem, s východními Čechami, představovalo moje spojení vlastně už jen léto. Prázdninové pobyty u babičky v Červeném Kostelci. Každý rok jsem tam byl,

Kostelec byl pro mne ideálním letoviskem, krásný kraj, kolem dokola rybníky, podotýkám čisté rybníky, překrásné procházky, ale co hlavně - milý vztah k městu a k jeho lidem. Samo sebou jsem nechyběl na jediném koncertě, navštívil jsem všechna představení místních, velmi dobrých a snaživých ochotníků.

Právě ochotnické divadlo zůstalo jakýmsi mostem mezi vámi a Červeným Kostelcem dodnes.

Byl jsem rád, když jsem si v pozdějších letech, již jako člen Národního divadla, s nimi mohl zahrát. A nebylo to jen v jednom titulu, představení měli vždycky přesně, řekl bych až pedantsky přesně nacvičené. V tom bylo tajemství úspěchu těchto inscenací, jako ostatně je to tajemství úspěchu vždycky a všude. Za každým úspěchem stojí poctivá práce a odpovědný přístup. Představení jsme hráli nejen na domácím jevišti, ale jezdili jsme do Broumova, do Úpice i jinam.

Škoda, že mi profese, pracovní vytížení, nedovolili více jezdit domů. Rád do Kostelce zajedu, když se někdo ze známých objeví v Praze, skálopevně si slíbíme, že se zastavím, že přijedu, ale znáte to. O to víc mě potěšilo, že nedávno při mých sedmdesátinách přijela za mnou delegace, aby mi předala čestné občanství Červeného Kostelce. Věřte, že to byl dárek nejkrásnější, viděl jsem najednou před očima toho malého kluka, který neodmyslitelně ke Kostelci vždy patřil a dodnes patří.

Známe vás z veseloher i tragédií, z historických postav stejně jako z postav nejžhavější současnosti. Všechny role, které jste vytvořil, mají společného jmenovatele - pravdivost. Sahá kořen této pravdivosti až do východních Čech? Můj vztah k rodným místům se mnohokrát, velmi činně, projevil v mé tvůrčí práci. Nemám na mysli teď ony kořeny života, jimiž každý z nás nabírá životadárnou mízu, byť si to mnohdy neuvědomuje, ale mám na mysli zcela konkrétní umělecké počiny. Když jsem na Vinohradech hrál v jedné hře kameníka, živě jsem si vybavil jednoho ze svých strýců, který pracoval v lomu u Náchoda. Dál to byla celá řada postav sedláků, zemědělců, bezzemků, pracujících u statkářů, která našla svůj předobraz v lidech, které jsem poznal na Kostelecku. Využil jsem zkušenosti posbírané na dvou malých políčkách svého strýce.

Ale ta pravdivost, o které mluvíte, je myslím podmíněna nejen poznáváním lidí, poznáním jejich života v co největší šíři, ale i láskou k nim, bez té se umělec neobejde. Žádný umělec, a snad ani žádný člověk hodný toho jména.

Pochodeň 24. prosince 1988

Vzpomínky Martina Růžka na Červený Kostelec (1)
(Rodným krajem, č. 20/2000, str. 6)

Vladimír Holan na Červené Hoře

Ivan Češka

*Portrét básníka Vladimíra Holana
z období jeho letního pobytu v Červené Hoře.
(Foto František Vopat)*

Jednou z neznámých kapitol "letmých setkání" českých literátů s Náchodskem je bezesporu pobyt básníka Vladimíra Holana na Červené Hoře. Holan tu ve společnosti své ženy a matky strávil na letním bytě červenec a srpen roku 1938.

Uvážíme-li jen sporý výčet básnickových výjezdů za Prahu, předcházející jeho dobrovolné malostranské izolaci od konce šedesátých let, dostane jeho krátký pobyt v nepatrné obci nad Babiččiným údolím poněkud jiný rozměr. O tom, že i pro básníka mělo ono červenohorské léto, které ve světle blížících se událostí i jeho díla můžeme považovat za klid před bouří, svůj význam, svědčí jeho otisk v jedné z Holanových knih. O tom však později.

Holan se se svou společností, kterou na čas rozšířil i Holanův tchán s dcerou, ubytoval ve staré, tehdy již několik desítek let svému původnímu účelu nesloužící škole. V této dosud roubence poskytovali majitelé pravidelně několik pokojků letním hostům, převážně z Prahy. Proč se Holanovi rozhodli právě pro Červenou Horu, můžeme dnes jen tušit. Pravděpodobně je zaujala inzertní rubrika některých tehdejších novin, kde se letní byty nabízely v hojně míře. Nejhlubší pohnutky však patrně tkvěly v místě samém.

Stěží uhadnout, zdali se Holan skutečnost, že do staré školy docházela kdysi Viktorka Židová, dozvěděl již před odjezdem na Náchodsko či až na místě. V každém případě byl tímto faktem fascinován. Viktorka brzy třiatřicetiletého básníka nezajímala jen jako literární mýtus, ale i jako skutečný osud, stará šílená žena procházející zdejší krajinou. "Potloukal jsem se tamtudy několik týdnů, a to vlastně kvůli Tobě, ty krásná – šílená. Když jsem se zastavil u kovárny v Č. H., vyprávěli mi, že jsi často do ní vcházela, v cárech a 'rozbřesklá', - a tahala jsi za měchy a šeptala: Já vážím (vodu)," píše Holan v jedné z nejpůsobivějších pasáží svého polosnového deníku Lemuria, vydaného roku 1940. Do několika odstavců této knihy přetavil Vladimír Holan svou zkušenost letní pobytu v Červené Hoře. Jeho apostrofa Viktorky, jakási emfatická báseň v próze, se svou naléhavostí řadí vedle podobně laděných a patrně známějších veršů Halasových a Seifertových: "...A tehdy jsi prudce vstávala, všechna ruměná, pot plul pod slabostí tvého zraku, takže pohledy čtoucí v krajině klesaly hlasem za každou čárkou. Spouštěla ses po provazech závratě pro vejce sýček. Chvěla ses ze slunečního stínu do světelného měsíce, ve kterém mrzlo až třeštelo a ve kterém látka sněhu, sešitá křížkovými stehy ptačích stop, držela tak pevně, na krev pevně..." Smyslovost a uhrančivá konkrétnost Holanova vidění Viktorčina osudu jej zbavuje literárního patosu, ale neubírá mu na romantické síle: "Zajímalo tě loňské listí mezi čerstvou zelení. Vracela ses v sebe z křísnutí dvou křemenů pohrdajících jiskrou – vracela ses v sebe, temnotná. Proto jsi milovala bouře..." O roli Viktorky jakožto určité literární stylizace nebo dokonce metamýtu v české moderní poezii by

mohla vzniknout zajímavá studie. Holanova pasáž z Lemurie by si v ní zasloužila podstatné místo.

Zajímavé je sledovat, jakou stopu zanechala básníková návštěva v Červené Hoře. Odpověď je snadná: téměř žádnou. I když se díky místnímu řídícímu učiteli vědělo, že v obci přebývá "spisovatel z Prahy", zápis o tom se nevešel ani do místní kroniky. Je to však pochopitelné: Vladimír Holan, v roce 1938 autor šesti příznivě přijatých básnických sbírek, byl básník přece jen příliš exkluzivní a čítanky o něm nic nevěděly. Poněkud šířeji vešel ve známost záhy svým angažovaným básnickým cyklem Září 1938 a následujícími texty z okupace. Holanovu přítomnost nezaregistrovala ani dvojice tehdejších náchodských novin, které jinak náruživě – hlavně v období velké náchodské výstavy – zaznamenávaly každou významnou osobnost (mj. rodiče Jiřího Wolkra), vyskytnuvší se nablízku. Jediným, kdo si na Holanův pobyt na Červené Hoře vzpomíná, je zřejmě paní Ludmila Čepelková, která tehdy ve staré škole s rodiči bydlela. Pamatuje si, že básník s rodinou přebýval v zadní světnici, směrem k Babiččinu údolí, kde "naříkala Úpa" (Lemuria). A ještě něco: tehdy o málo víc než dvacetileté dívce utkvěl Holan – nikoli překvapivě – jako silný kuřák.

Díky anketní otázce časopisu Čteme ze září 1938 dokonce víme, co Vladimír Holan "na prázdninách" četl: Pohádku o kádi Jonathana Swifta, Malrauxovy Dobývatele – a čerstvě vydané Umění přírodních národů Josefa Čapka. Tento titul jej zaujal natolik, že jej v jiné anketě zařadil mezi nejhodnotnější knihy roku.

Je zřejmé, že genius loci červenohorského okolí, personifikovaný v dramaticky načrtnutém obrysu šílené Viktorky, si Holana zcela podmanil: "A tento úsměv, nevědoucí ještě, co staršího je v lásce a co mladšího v šílenství, tento úsměv, tento úsměv, tento úsměv si nadešel, ať jsem se obrátil kam obrátil, a čekal na mne... A čeká dosud..." V závěru pasáže z Lemurie najdeme básníkovu melancholické ohlédnutí za nevyhnutelným osudem kraje, který si pro sebe intuitivně, ale zároveň obdivuhodně přesně nazval "Prohrubí": "Vím, že maličko ještě a nebude se už říkat: 'je to kraj světa'. Svět vysouší moře zázračná a přeměňuje je v užitková pole s takovou pílí, rychlostí, houževnatostí a velkým ex professo, že nebýt 'podvratného' vlivu toho oceánu, bylo by za několik století všechno pevninou s parcelami smrti... Ale ten úsměv!"

Hornické prapory ve rtyňském muzeu

Václav Jirásek

Detail bílého (knížecího) praporu z roku 1842 s vyobrazením svaté Barbory, patronky horníků; ovál o rozměrech 58 x 70 cm, stav po restaurování. (Archiv Městského muzea ve Rtyni v Podkrkonoší)

Detail bílého (knížecího) praporu z roku 1842 s vyobrazením erbu rodu Hohenzollernů; obdélník o rozměrech 172 x 147 cm, stav po restaurování. (Archiv Městského muzea ve Rtyni v Podkrkonoší)

Mezi historicky nejcennější exponáty Městského muzea ve Rtyni v Podkrkonoší patří dva hornické prapory z první poloviny 19. století - červený prapor z roku 1828, zvaný též "cípatý", a bílý prapor z roku 1842, zvaný také knížecí. Oba pocházejí z doby, kdy uhelné doly v Jestřebích horách patřily náchodskému panství a ve své publikaci Vývoj hornictví na Svatoňovicku z roku 1948 je připomíná i její autor Josef Hejna:

"V době té se havíři zúčastnili každé státní i církevní oslavy ve svých krojích. Zvláště když přijela na zámek vzácná návštěva, tu obyčejně přijela také do Svatoňovic prohlédnout si doly. Při takové návštěvě se pořádala u Studánky paráda. Havíři se sešli před horním úřadem ve stanovenou dobu a odtud se šlo ve čtyřstupu do kaple. Napřed šla hornická hudba a hrála pochody, za hudbou nesený havířské prapory, k čemuž vybráni vždy největší havíři, kteří měli na ruku bílé manžety až po lokte, vždy dva u jednoho praporu. Za nimi šli v průvodu hosté ze zámku, pak úřednictvo a na to oddíly havířů. V kapli byla sloužena slavná mše, při které na kruchtě hrála hornická hudba. Po mši následovala na náměstí defilérka, při které opět hrála kapela. Na to byl rozchod a každý jednotlivý oddíl měl svůj vykázaný hostinec, kde každý havíř dostal tři piva a dva doutníky..."

Připomeňme si alespoň stručně původ praporů a také jejich podobu:

Červený prapor

Je zhotoven z hedvábné látky lososové barvy, vyšíváné zlatem. Oválný obraz na lícni straně praporu představuje historickou podobu dolu "Petri Grube" na jihovýchodním svahu Zaječího kopce mezi Markoušovicemi a Starým Sedloňovem v době, kdy zde byla těžba Engbertem Pohlem otevřena a pomocí rumpálové úpadní jámy těžena 4. bukovská sloj. Nad obrazem je vymalován vévodský erb Petra Kuronského, po němž byl důl pojmenován, pod obrazem je zlatými nitěmi vyšit nápis "Gotte segne den Bergbau - der Herrschaft Nachod" (Bůh žehnej hornictví - panství Náchod). Na rubu praporu je obraz svaté Barbory, patronky horníků. Pohnutkou ke zhotovení praporu byla pravděpodobně událost z 26. listopadu 1826, kdy náchodská vrchnost odkoupila Petrův důl od barona Johanna ze Silbersteinu a stala se tak vlastníkem

všech dolových polí na panství od Sedloňova až po Žďárky. Z iniciál WE a CE na stuhách praporu (Wenceslaus Essenther, Carolina Essenther) vyplývá i pravděpodobnost druhého důvodu ke zhotovení praporu: na přelomu let 1826 - 1827 nastoupil do funkce správce náchodského panství Václav Essenther a nelze vyloučit jeho snahu "blýsknout se" před havíři, neboť to byl právě on se svou chotí Karolínou, kdo havířům prapor roku 1828 slavnostně předal.

Bílý prapor

Je zhotoven z hedvábné látky bílé barvy, bohatě vyšíváné a malované zlatem. Na lícni straně praporu je vyšit a vymalován erb rodu Hohenzollernů s letopočtem 1842 s nápisem "Erinerung an Katharina Wilhelmine Herzogin von Sagan Prinzessin von Curland" (Na památku na Kateřinu Vilemínu, kněžnu ze Zaháně, princeznu z Kuronska). Na rubu praporu je obraz sv. Barbory, patronky horníků, s textem "Svatá Barboro, pros za nás" Prapor je ověnčen dvěma stuhami, z nichž jedna má nápis "Paulina Fürstin von Hohenzollern Hechingen - Glück auf", druhá "Johanna Herzogin von Acerenza-Pignatelli - 1842". Soudobý kronikář uvádí cenu praporu na 3000 zlatých a zaznamenává jeho původ jako "připomenutí dobrotivé kněžny Vilemíny, nejstarší dcery Petra Kuronského". Ta po svém otci zdělila náchodské panství 12. ledna 1800 a vlastnila jej téměř 40 let. Po její smrti v roce 1839 převzala panství i s doly její mladší sestra Marie Pavlína, a roku 1842 jej prodala knížeti Karlu Octaviu z Lippe-Biesterfeldu. Ten však krátce na to prodal panství - opět se všemi důlními podniky - knížeti Vilémovi ze Schaumburg-Lippe. Právě při uskutečnění tohoto prodeje dne 4. srpna 1842 darovaly mladší sestry kněžny Kateřiny - Marie a Johanka - svým uhlokopům bílý prapor.

Osud praporů byl složitý, ale podařilo se je zachránit

Feudální původ praporů nevedl až do roku 1948. Ještě za první republiky a dokonce i během druhé světové války byly prapory nošeny nebo alespoň vystavovány při hornických slavnostech a parádách, především při oslavách hornických patronů sv. Prokopa (4. července) a sv. Barbory (4. prosince). Na přelomu 40. a 50. let dvacátého století byly již pohozeny na půdě svatoňovického "bergamtu", někdejšího horního úřadu náchodského panství a následně i ředitelství Svatoňovické báňské společnosti. Po "Lánské akci" se prapory staly ideologicky nevyhovující pro výchovu nové generace havířů, zato horničtí učňové je podle pamětníků používali k "rytířským" soubojům. Za své tehdy vzaly původní žerdě s ozdobnými špicemi a zlatem vyšíváné prapory se dočkaly "rozumnější" doby v žalostné podobě.

Ta "rozumnější" doba nastala pro historické prapory teprve s příchodem Jaroslava Bohuslavského (1921-1984) do podnikového archivu Východočeských uhelných dolů a s jeho snahou dokumentovat dějiny uhelného hornictví v Podkrkonoší bez politických či ideologických priorit. V polovině 60. let dvacátého století byly oba hornické prapory restaurovány v Ústředí uměleckých řemesel v Praze a potom vystaveny v podnikovém archivu VUD v Malých Svatoňovicích. Začátkem 90. let, když utichl hornický ruch v Jestřebích horách, byly prapory věnovány do hornické expozice rytířského Městského muzea. Dřívější restaurace však byla provedena "horkou jehlou" a stav praporů byl natolik žalostný, že rytířské městské zastupitelstvo požádalo prostřednictvím Textilního muzea v České Skalici o odborný posudek Památkový ústav v Pardubicích. Restaurátorka textilu pardubického

Východočeského muzea paní Tamara Zářecká v únoru roku 1994 do posudku mimo jiné uvedla:

"Oba hornické prapory mají cenu nenahraditelného dokumentu regionálního, dnes zanikajícího hornictví. Vazba na kněžnu Zaháňskou, významnou osobu 19. století, posunuje význam těchto praporů mezi doklady vztahující se k českému státu..."

V té době bylo již jednáno s Restaurátorskými ateliéry v Praze o kompletní restauraci a rekonstrukci zničených částí praporů a ve Rtyni bylo založeno zvláštní konto na jejich záchranu. Jako první přispěli důlní záchranáři následovaní VUD Trutnov a EPO Trutnov, přispěly i privátní osoby, a když se městu Rtyni podařilo obhájit u ministerstva kultury svůj projekt v konkurzu na záchranu movitých kulturních památek, bylo vyhráno. Nejprve byl opraven bílý prapor, po něm i červený, kvůli výstavním boxům byla přestavěna i hornická expozice. A když ve sborníku Rodným krajem č. 14/1997 vyšel příspěvek "Za poklady hornické expozice ve Rtyni v Podkrkonoší" popisující deset "nej...", byly oba prapory cechu sv. Barbory uváděny jako exponáty nejstarší. Dnes si ke svému dřívějšímu ohodnocení dovolím dodat, že jde i o exponáty nejvzácnější.

Dejme však na závěr ještě slovo Josefu Hejnovi, který své vyprávění o hornických paradách doplnil povzdechnutím, aniž by tušil, co vše čeká na podkrkonošské havíře ve druhé polovině dvacátého století a jak problematická bude snaha o zřízení hornické expozice v době, kdy jestřebohorské uhelné hornictví po čtyřech staletích od objevení uhlí zaniklo:

"Staří pamětníci hornické slávy již pomalu všichni odešli, spí svůj tichý sen pilných pracovníků na okolních hřbitovech v Zálesí, ve Rtyni, u Studánky, a s nimi odešlo také kus staré hornické slávy. Nová doba přinesla nové, jiné názory a také jiný způsob života. Odešlo s nimi ale také mnoho pravé soudržnosti a dělnické družnosti..."

Dětský folklorní soubor Barunka z České Skalice

Hana Vavřínová

Dětský folklorní soubor Barunka byl zřízen v září roku 1991 při Domu dětí a mládeže Bájo v České Skalici. Vedoucí a choreografkou je od počátku Martina Voltrová-Pavlasová.

Folklorní soubor Barunka nese dívčí jméno spisovatelky Boženy Němcové, která prožila dětství v malebném ratibořickém údolí a chodila do školy v České Skalici. Právě v díle této spisovatelky, zvláště v knize Babička, jsou nejkrásněji popsány zvyky kraje kolem řeky Úpy, a proto jsou její knihy často inspirací pro práci souboru.

Děti ze souboru však neznají obyčejně jen z literatury nebo z provedení na jevišti. Dobře vědí, jaké to je, když jim mrznou ruce při koledě na Štěpána či na Tři krále, vědí, jak chutná vykoledovaná čokoláda. Na Smrtnou neděli strojí Zimu, aby ji potom za zpěvu odstrojily a za velikého výskotu vhodily do řeky Úpy. Vědí, že z masopustní zabíjačky jsou vlastně nejlepší čerstvé koblihy. Znají veselé hry pasáčků i slzičky v očích, když kostelem slavnostně zazní Narodil se Kristus Pán...

V současné době má soubor Barunka více než padesát členů ve čtyřech odděleních, na jevišti vystupují dvě starší společně. Dětský soubor doprovází lidová muzika, kde pod vedením Pavla Řídkého hrají dospělí hudebníci. V programech souboru jsou prezentovány písně a říkadla severovýchodních Čech ve zdařilých instrumentacích Zdeňka Reifa.

Ve scénickém zpracování se objevují na jevišti lidové zvyky, dětské taneční hry a tance:

Při *Masopustu* se děti přestrojí do maškarních masek, které si samy vyrobily. Nechybí kominík, voják ani štětinaté prase. Třebaže jim masky trochu brání v pohybu, vyskají a skotačí ... no, jako o masopustu.

Hra na království je slavnostní hrou dětí o svatodušních svátcích. Birda svolává všechny pasáčky a pasačky z pole, aby domů hnali a na království s ním hráli. Je tu král i královna, i malý bubeník. A taky spousta muziky a tance, ale i trochu posměchu pro sousedy.

Další pásmo tanců, říkadel, her a písniček lemuje hra U muziky. "Babička" sice dětem naporoučí, než je pustí k muzice, kde si děti chtějí zatančit jako dospělí, ale nakonec je odhalena a dostane co proto.

V programu *Šel sedlák se selkou...* se hlavně tančí a zpívá. Ale netančí se jednoduše: muzikanti matou tanečnický rytmus. Objevuje se zde totiž tanec charakteristický pro severovýchodní Čechy – mateník –, kde se střídá dvoučtvrteční a tříčtvrteční takt.

Každoročně je ve škole, kterou v dětství navštěvovala Božena Němcová, pořádána akce Barunčina škola aneb Když chodila Božena Němcová do školy. Zde je

návštěvníkům předváděna stylizovaná ukázka školního vyučování a her venku o přestávce nazvaná *Ve staré škole*.

V pásmu *Půjdeme spolu do Betléma* zaznívají nejznámější české koledy. Malí pasáčekové pasou své ovečky, pod betlémskou hvězdou Panna Maria s Josefem ukládá Ježíška do jesliček a nakonec koledníci vzpomínají, co u Ježíška viděli.

Spojením uvedených pásem vzniká *Kalendárium*, celovečerní program, díky němuž divák získá ucelenou představu o lidových zvycích od jara až do zimy, jak se udržovaly v době života Boženy Němcové.

Přestože historie souboru není dlouhá, má za sebou Barunka řadu vystoupení na přehlídkách i festivalech v Čechách, na Moravě i v zahraničí, kde šíří slávu českého folkloru.

Knihovny na konci tisíciletí

Zdena Přibylová

Před několika lety jsme na školení v Hradci Králové udiveně hleděli na encyklopedie na CD ROM, poslouchali o síťovém propojení knihoven a málokdo z nás věřil, že pokrok zasáhne tak rychle i nás. Stalo se.

Průměrná česká veřejná knihovna je připojena na Internet, má uloženu alespoň část fondu v počítači a svým uživatelům poskytuje kvalitativně i kvantitativně odlišné služby.

A jak je tomu u nás pod horami?

V městských knihovnách Červený Kostelec, Česká Skalice, Hronov, Náchod, Nové Město nad Metují, Police nad Metují, Rtyně v Podkrkonoší, Trutnov a Úpice se v letech 1992–1996 koupily první počítače a začali jsme se zpětnou katalogizací.

Dnes mají tyto knihovny uloženo 30–100 % fondu a většina alespoň v jednom z oddělení půjčuje prostřednictvím počítače. Lístkové katalogy jsou postupně nahrazovány elektronickými záznamy.

Mechanika CD ROM je i pro nás dnes běžná. Počet CD ROM se v jednotlivých knihovnách různí od dvou do čtyřiceti. Máme na nich encyklopedie, jízdni řady, učebnice a jsou k dispozici pro dospělé čtenáře i pro děti. Hojně je využíváme při knihovnických lekcích pro žáky základních škol.

Již v roce 1989 jsem po kosteleckých muzikantech posílala dopis do knihovny v Buckely v Anglii a prosila o informace o knihovně. Zanedlouho jsem dostala odpověď i s řadou materiálů nejrůznějších aktivit knihovny pro rozmanité vrstvy společnosti – podnikatele, studenty, malé předškolní děti apod., nabídky kursů a upozornění na pestré služby v knihovně poskytované. Tehdy mě to nadchlo, cítila jsem z toho, že tam je knihovna živoucím organismem, o kterém většina populace města ví, že je tu pro ni. A dnes, když porovnávám, domnívám se, že jsme se hodně takovému zařízení přiblížili.

Ve výše jmenovaných knihovnách je dnes 3–10 počítačů, z toho k dispozici čtenářům je 1–5 počítačů. Všechny tyto knihovny jsou připojeny na internet, pořádají internetové lekce pro různé skupiny obyvatel (seniory, ženy na mateřské dovolené, děti, studenty). Máme již propracované knihovnicko-informační lekce pro žáky základních a středních škol. Tak, že si při nich konkrétně vyzkouší vyhledávání v knihovnických systémech, na internetu a prostřednictvím něho v dalších databázích.

Důležité jsou pro nás i regionální databáze, které si buď tvoříme sami, nebo využíváme databáze jiné, např. REOS SVK Hradec Králové. Znamená to, že i informace z regionů můžeme vyhledávat podle nejrůznějších hledisek.

S tím, jak k nám pronikla technika, došlo k výraznému zlepšení tradičních knihovnických služeb, jako je meziknihovní výpůjční služba.¹ A jak? Hlavně se urychlila.

Tak například knihovna pracující v Laniu2 vyhledá v souborném katalogu (dnes zahrnuje fond naučné literatury z více než 120 knihoven) požadovanou literaturu, elektronickou poštou odešle požadavek, obratem se dozví, zda požadovaná kniha je na regále a do tří dnů má knihu poštou doručenu.

Další tradiční služba – bibliograficko-informační se kvalitativně změnila. Zpravidla čtenáři poskytneme informace hned a sami i v městských knihovnách, protože nám to umožňuje propojení sítí a kvalitní knižní fond.

I knižní fond se za deset let změnil. Nakoupili jsme do knihoven spoustu literatury z nejrůznějších oborů - encyklopedie a kvalitní oborové publikace. Čtenář zkrátka dostane informace odpovídající svému požadavku rychleji.

Do knihoven chodí čtenáři i s dotazy z oblasti sociální a právní. Však také většina našich knihoven odebírá Sbírky zákonů, nakupuje příručky a poradce z této oblasti. V každé městské knihovně najdete denní tisk, regionální periodika, v červenkostelecké i místní vyhlášky a zápisy obecních zastupitelstev. Z toho všeho vyplývá, že ač nemáme označení informační centrum na budově, jeho funkci v mnoha ohledech plníme.

Takzvaný střediskový systém, kdy městské knihovny zajišťují nákup, zpracování knih a jejich rozvoz do místních knihoven obvodu, funguje dodnes na Červenokostelecku, Náchodsku, Novoměstsku a Policku. Je dnes založen smluvně mezi střediskovou knihovnou a obcí. V těchto knihovnách zajišťují službu zpravidla neprofesionální pracovníci. I sem se budou postupně dostávat počítače. Tak jako městské knihovny využívají možnosti získat finance z programů ministerstva kultury na automatizaci knihoven, místním knihovnám to umožňuje Program obnovy vesnice. Tak například letos se k internetu připojí Dolní Radechová.

Nezměnil se jen fond našich knihoven, technické vybavení, ale v dobře fungující současné knihovně, je třeba, aby i knihovník byl jiný. Aby ochotně přijímal "nové pomocníky", aby si na ně přivykal. A tak se vzděláváme dále, snažíme se zvládnout techniku, doplňujeme si vzdělání v kurzech Centra vzdělávání v Náchodě, Státní vědecké knihovny v Hradci Králové a Národní knihovny v Praze. Samostudiem se snažíme orientovat v oborech a oblastech, které nám dříve nic neříkaly.

Usilujeme o to zvládnout nová media, seznamujeme se s novými obory a snažíme se získané vědomosti předávat našim uživatelům.

Všichni knihovníci z knihoven regionu se shodují v tom, že je příjemné pracovat v automatizované knihovně. Dává to knihovníkům více času na práci se čtenářem a poskytování dokonalejších služeb.

Rovněž se shodujeme v tom, že nás těší otevřený přístup k informacím neovlivňovaný ideologií.

Knížka je pro nás stále nenahraditelné medium. Nezapomínáme na to učit děti najít si pro ni čas (i když je to stále těžší). Víme, že tak jim můžeme pomoci, aby z nich vyrůstali citově bohatí a vnímaví lidé, kteří ke světu kolem sebe budou přistupovat v celé jeho pestrosti a přímo, nejen prostřednictvím obrazovek.

Přijďte nás navštívit, když hledáte informace, ale i ve chvíli, kdy se vám zachtělo chvílky nad povzbuzujícími či uklidňujícími slovy.

Děkuji za spolupráci kolegyním z městských knihoven.

Poznámky

1. Meziknihovní výpůjční služba – půjčování knih mezi knihovnami
2. Lanius – integrovaný knihovnický systém pracující na počítači nebo skupině počítačů v síti, zahrnující všechny pracovní činnosti prováděné běžně v knihovnách

Boušinská lávka opět slouží veřejnosti

Karel Cejnar

Jsou akce, které se z počátku zdají být neproveditelné, ale dobrou vůlí a společným úsilím se je podaří uskutečnit. K takovým pozoruhodným zajímavostem patří i známá boušinská lávka. Průběh rekonstrukce a její historii bych Vám rád přiblížil ve svém krátkém článku.

Podle dostupných podkladů nechal lávku postavit majitel náchodského panství Vilém August Schaumburg-Lippe v roce 1876 společně s hájovnou pro stolínské polesí. Z její další historie se dochoval plán na generální rekonstrukci, která se uskutečnila v roce 1932 na objednávku lesního velkostatku v Náchodě. Po roce 1945 byl proveden soupis majetku velkostatku a veškerý majetek týkající se lesního hospodářství byl převeden na Státní lesy Československé republiky. Vzhledem k tomu, že lávka neměla a nemá vlastní parcelní číslo, nedostala se na jejich list vlastnictví, ačkoliv pozemek s přístupovou cestou je dodnes v majetku Lesů ČR.

Po povodni 14. ledna 1948, kdy byla s největší pravděpodobností lávka stržena, byla již v roce 1948 nově postavena, což potvrzuje, starostka obce Slatina nad Úpou Marta Kolísková, která pochází z nedaleké osady Boušín. Od té doby byla lávka několikrát opravována Státními lesy ČSSR za pomoci žáků učiliště s.p. Elitex a členů místní organizace Českého rybářského svazu v Červeném Kostelci.

Současná stavba je most věšadlové konstrukce o celkové délce 19 metrů, postavený na kamenných pilířích vysokých 2,50 metru. Ze strany od hájovny je vstup na lávku řešen šikmým nájezdem dlouhým 10 metrů. Lávka je široká 1,60 metru a uložena na dvou trámech dlouhých 22 metrů. Podle revírníka Lesů ČR Vladimíra Kmocha nebylo jednoduché nalézt v okolních lesích dva kmeny, které by ještě ve výšce 20 metrů měly průměr 40 centimetrů. Jeden dopravili z Náchodce a druhý od Červené Hory. Objem každého kmenu je 4,5 m³, hmotnost kolem 4 tun. Kmeny jsou 130 let staré smrky. Věšadla mají výšku 2,5 metru. Most je v podélném směru stažen železnými táhly, která ukotvují věšadla. Vzhledem k stoleté vodě je současná lávka navýšením pilířů asi o padesát centimetrů zdvižena.

Lávka byla slavnostně zpřístupněna 29. dubna 2000 a všem, kteří ji pomohli vybudovat, patří poděkování za to, co dnes obdivujeme. Jsou to zejména tehdejší ekolog MěÚ v Červeném Kostelci Radek Česenek, investor této stavební akce Lesy České republiky, s.p., jmenovitě Vladimír Kmoch a Jaroslav Váňa, dodavatel stavby, společnost Maratonstav Úpice, stavitel Luboš Vejř a Jana Semeráková, kteří dali k dispozici původní dokumentaci, kterou vypracoval Ing. Josef Pitřinec a která po malých úpravách byla použita k nynější přestavbě. Poděkování patří i zastupitelům města Červený Kostelec a obcím Slatina nad Úpou, Červená Hora a Havlovice nad Úpou, za finanční i materiálovou výpomoc. Velký podíl mají také členové MO Českého rybářského svazu z Červeného Kostelce, kteří se podíleli na likvidaci škod letošní povodně a dokončovacích pracích v okolí.

Přidělení financí z rozpočtů obcí a organizací na podobné stavby je jistě v době, kdy příjmy jsou nedostačující, velkým problémem. Tím spíš je třeba ocenit nadšení, zdravý patriotismus a nezištnou obětavost lidí, kteří dokázali zachránit to, co sloužilo našim předchůdcům a bude sloužit i generaci budoucí.

Ivan Pinkava - fotograf

Ivan Pinkava se narodil v Náchodě v roce 1961. Bydlel v Červeném Kostelci, vystudoval obor umělecká fotografie na pražské FAMU. Je znám především jako autor portrétů, u nichž můžeme často nacházet estetické souvislosti s obdobími evropského manýrismu a baroku. Ve svých portrétech postihuje především hlubinnou nejednoznačnost člověka, který je tímto stavem poznamenán či jím vědomě trpí. Výrazem Pinkavovy výpovědi o situaci člověka vykázaného do tajemství je spirituální, nikoli intelektuální melancholie, tedy melancholie schopná účasti, touhy a naděje.

Portréty Ivana Pinkavy jsou založené na mnohoznačnosti. Jejich intelektuální vícevrstevnost je jednou z určujících kvalit. Bytosti zpodobené na fotografiích v sobě nesou vesměs nadčasový konflikt určité vykořeněnosti. Mohou to být jacísi běženci 20. století. Zjizvené a křehké bytosti, které se dovolávají svatosti. Upomínají nás na střety našich skrytých tužeb a ideálů, jsou projekcemi našich denních a nočních zkušeností, jsou bytostmi, které jakoby uměli vstupovat do svého nevědomí, do vlastních temných hlubin, odkud se pak znovuzrozené a očištěné navracejí zpět. Umožňují nám konfrontovat nás s potlačenými vlastnostmi městského člověka – vášní, romantikou, citovou vypjatostí, schopností odevzdání se – a to paradoxně právě jejich zdánlivou vnější nepřítomností v těchto fotografiích. Současně se tyto obrazy – fotografie rafinovaným způsobem dotýkají nejzákladnějších lidských otázek po smyslu bytí. Témata smrti, věčnosti, ztraceného ráje, osudovosti, nahoty bytí atd. zde navazují na velkou tradici evropského výtvarného umění. Zdá se, že naděje, jakoby navenek překrytá skepsí, je pravděpodobně spojujícím tématem většiny autorových fotografií. Jejich znepokojivá dualita je znervózňujícím momentem, který nám nenabídne jednoduché odpovědi na položené otázky. Jakoby tyto fotografie chtěly být spíše otázkami než odpověďmi.

Fotografie Ivana Pinkavy jsou koncipovány zdánlivě velice jednoduše, snaží se pracovat s minimálním množstvím prostředků. Formálně ale využívají všech možností k dosažení dokonalého účinku. Dokonalá kompozice, až Nadarovská práce se světlem a autorem zhotovované brilantními originály, založené na veliké bohatosti sytých tónů, dávají vzniknout nezaměnitelným originálům.

Fotografie Ivana Pinkavy jsou od roku 1988 vystavovány především v Evropě, ale i v USA, a jsou součástí soukromých a veřejných sbírek po celém světě. Pracuje jako fotograf ve svobodném povolání, žije v Praze.